

RECUNOAȘTEREA, OCROTIREA ȘI EXERCITAREA DREPTURILOR SUBIECTIVE CIVILE

CORINA BUZDUGAN*

Abstract. The subjective civil rights can be exercised only if they abide the law. It goes without saying that the acknowledgement of any subjective civil rights is not enough, it has to be followed by the full protection and effectiveness of these rights. Exercising the subjective civil rights means achieving satisfaction for the parts involved under their own law.

Keywords: civil rights, subjective civil rights, acknowledgement

Recunoașterea drepturilor subiective civile. Exercitarea dreptului subiectiv civil poate avea loc numai în măsura în care acesta este recunoscut printr-o normă juridică. Este indiscutabil că legea noastră fundamentală – Constituția României¹ – este cea care constituie baza recunoașterii principalelor drepturi subiective civile.

Trebuie să facem o distincție între recunoașterea lor în general (globală) și recunoașterea specială. Recunoașterea *globală* a drepturilor subiective civile este cuprinsă în prevederile din Decretul nr. 31/1954 privitor la persoanele fizice și persoanele juridice. Potrivit reglementărilor cuprinse în art. 1 din acest decret, drepturile subiective „sunt recunoscute în scopul de a se satisface interesele personale, materiale și culturale, în acord cu interesul obștesc, potrivit legii și regulilor de conviețuire” socială. Art. 2 din același decret recunoaște drepturile subiective civile ale persoanelor juridice în scopul de a asigura creșterea neîncetată a bunăstării materiale și a nivelului cultural ale cetățenilor.

Recunoașterea specială a drepturilor subiective civile se realizează prin diferite acte normative, pe categorii sau specii de asemenea drepturi, în primul rând în Constituție.

* Lector universitar, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” București. Facultatea de Drept din Cluj-Napoca.

¹ A se vedea, în special, art. 2-52 din Constituție.

În afara reglementărilor speciale din Constituție referitoare la diferite drepturi fundamentale ale cetățenilor, în Codul civil sunt recunoscute majoritatea drepturilor subiective civile patrimoniale, în Decretul nr. 31/1954 atributele de identificare, cum sunt dreptul la nume, la domiciliu etc.

Pactul internațional privind drepturile civile și politice ale omului, Convenția internațională privind drepturile copilului și alte documente internaționale recunosc multe drepturi subiective civile pentru persoane fizice.

Ocotirea drepturilor subiective civile. În ce privește ocrotirea drepturilor subiective civile, unul dintre principiile dreptului civil, anume ocrotirea și garantarea intereselor legitime ale persoanelor, este consacrat în art. 3 alin. 1 din Decretul nr. 31/1954. Această ocrotire este asigurată chiar și în cazul vătămării unei persoane într-un drept al său ori într-un interes legitim de către autoritățile publice ale statului printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri².

Recunoașterea unui drept subiectiv civil nu este suficientă; ea trebuie să fie și este însoțită de deplina ocrotire și garantare a tuturor acestor drepturi.

În general, drepturile subiective civile sunt respectate de bună voie. În cazul încălcării unui drept subiectiv civil, titularul neavând mijloace proprii de constrângere, trebuie să aibă posibilitatea legală să apeleze la forța coercitivă a statului. Orice drept subiectiv civil este însoțit de dreptul la acțiune în justiție, reprezentând astfel cel mai important mijloc legal de protejare prin constrângere judiciară nu numai a drepturilor subiective civile, ci și a intereselor ocrotite de lege. Deci, acțiunea în justiție, excepția de procedură și dreptul de a cere executarea silită sunt mijloace de ocrotire juridică în materie.

Acțiunea în justiție este mijlocul juridic care-i stă la îndemâna oricărui titular de drept subiectiv civil, reprezentând cel mai important mijloc legal de protejare prin constrângere judiciară a acestor drepturi.

Excepția de procedură care este un al mijloc procedural de ocrotire a drepturilor subiective civile pe care orice parte interesată poate să o utilizeze, încercând în acest mod să blocheze pretențiile reclamantului, fără a angaja fondul litigios al cauzei.

² A se vedea art. 52 din Constituția României, precum și reglementările din Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004.

Executarea silită este procedura prin intermediul căreia titularul unui drept recunoscut printr-un titlu executoriu poate constrânge subiectul pasiv să aducă la îndeplinire prestația specificată în titlu cu ajutorul organelor competente. Unii autori consideră că executarea silită este cea mai evidentă formă de ocrotire a dreptului subiectiv civil³.

Pentru ocrotirea drepturilor subiective civile nepatrimoniale o importantă deosebită o prezintă art. 54-56 din Decretul nr. 31/1954.

Exercitarea drepturilor subiective civile. Exercitarea dreptului subiectiv civil constă în activitatea îndreptată spre realizarea satisfacerii intereselor titularilor în temeiul propriului drept. Cu alte cuvinte, exercitarea dreptului subiectiv civil constă în posibilitatea materializată, spre deosebire de posibilitatea juridică care este însuși dreptul civil subiectiv, de a beneficia de dreptul său. Exercitarea dreptului subiectiv civil nu este obligatorie, ea fiind lăsată la latitudinea titularului.

În doctrina se precizează ca exercitarea drepturilor subiective civile este guvernata de următoarele principii⁴:

- drepturile subiective civile trebuie exercitate cu *respectarea legii și a moralei*;

- dreptul subiectiv civil trebuie exercitat în limitele sale interne, adică numai potrivit scopului economic și social în vederea căruia este recunoscut de lege (art. 3 alin. 2 din Decretul nr. 31/1954)

- dreptul subiectiv civil trebuie exercitat *în limitele sale externe*, atât de ordin material (un proprietar de teren agricol de 5 ha nu-și poate exercita acest drept asupra a 6 ha) cât și de ordin juridic (spre exemplu, creditorul nu poate pretinde debitorului sau mai mult decât acesta îi datorează);

- în fine, dreptul subiectiv civil trebuie exercitat cu bună-credință⁵.

Toate aceste principii ale exercitării dreptului subiectiv civil trebuie respectate cumulativ, adică deodată, ceea ce exprimă în mod corect și exact adagiul *qui suo iure utitur, neminem laedit*⁶.

³ A se vedea D. Cigan, *Introducere în dreptul civil*, Editura Universității din Oradea, 2008, p. 12-13.

⁴ A se vedea G.H. Beileu, *Drept civil roman, Introducere în drept civil. Subiectele dreptului civil*, Editura Sansa, București 1995, p. 80-81

⁵ A se vedea art. 57 din Constituția României, în care se stabilește ca „Cetățenii români, cetățenii străini și apatrizii trebuie să-și exercite drepturile și libertățile constituționale cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile celorlalți”.

De asemenea, în art. 970 alin. 1 C.civ. se prevede: „Convențiile trebuie executate cu bună-credință”.

Abuzul de drept. Prin abuz de drept se înțelege exercitarea unui drept subiectiv civil cu încălcarea principiilor exercitării sale⁷. Suntem în prezența unui abuz de drept numai atunci când sunt nerespectate limitele sale interne și când nu este exercitat cu bună-credință⁸. Este adevărat că abuzul de drept nu se limitează numai la acestea, ci și la neconformitatea exercitării dreptului în raport cu normele juridice și cu normele morale⁹.

Conceptul de abuz de drept nu constă în existența abuzivă a dreptului subiectiv civil – acesta în sine neputând fi abuziv -, ci în exercitarea (sau chiar în neexercitarea) lui abuzivă, în deturnarea dreptului de la finalitatea socială și economică pentru care el a fost constituit și garantat.

Aceasta teorie a abuzului de drept este de fapt o creație a doctrinei franceze inspirată de practica judiciară. Dea lungul timpului nu s-a putut concepe că exercițiul unui drept poate fi îngăduit, adică nu se putea imagina trasarea unor limite înăuntrul cărora să se realizeze exercițiul drepturilor subiective civile, ceea ce ar fi echivalat cu negarea dreptului subiectiv civil.

Instituția abuzului de drept nu are o reglementare suficientă în legislația noastră, dar aceasta nu înseamnă ca drepturile subiective civile pot fi exercitate abuziv, fără a ține seama de anumite principii în materie. Unele reglementări de principiu le putem găsi în art. 1-3 din Decretul nr. 31/1954 și în Codul Civil care cuprinde câteva texte de referință pentru materia abuzului de drept, în prisma cauzei, ca element al voinței juridice.

Abuzul de drept se manifestă, mai ales, în exercițiul dreptului de proprietate în raport cu alte subiecte de drept care posedă bunuri mobile în vecinătate. Dar, el se poate manifesta și în materia contractelor, putând consta în refuzul de a contracta când încheierea contractului este obligatorie (cum este cazul contractelor de închiriere în cazul serviciilor de gospodărire comunală – apă, canal, salubritate, energie electrică), când acest

⁶ Cine își exercita dreptul sau nu vătămă pe nimeni.

⁷ A se vedea Gh. Beleiu, op. cit., p. 81; M. Muresan, *Drept civil. Partea generală*, 1999, p. 76; E. Lupan, *Introducere în dreptul civil*, 2003, p. 110 s.a.

⁸ În sprijinul acestei concepții se aduce și un argument de analogie, exprimat în art. 723 alin. 1 C. pr. civ. după care "drepturile procedurale trebuie exercitate cu bună-credință și potrivit scopului în vederea căruia au fost recunoscute de lege".

⁹ În doctrina s-a susținut și opinia că dreptul subiectiv civil în sine nu poate fi abuziv, în sensul că fie dreptul subiectiv există și exercițiul lui nu ar putea să fie niciodată abuziv, fie au fost depășite limitele dreptului caz în care ar fi lipsa de drept (a se vedea M. Planiol, *Traité élémentaire de droit civil*, 3eme édition, tome II, Paris, 1905, nr. 871).

refuz constituie și o abatere a titularul dreptului subiectiv civil de la scopul social și economic pentru care a fost recunoscut de lege. Abuzul de drept se poate manifesta și la încheierea contractelor (când o parte vrea să utilizeze contractul pentru a realiza un profit ilicit), la executarea contractului (în materie locativă comportarea șicanatoare și abuzivă a unui locatar făcând imposibilă conviețuirea celorlalți locatari), la realizarea unilaterala a contractului cu executarea succesivă etc.

Abuzul de drept este privit în prisma a două concepții teoretice: cea obiectiva și cea subiectiva.

Concepția obiectivă, mai largă, se bazează pe ideea că drepturile civile subiective sunt ocrotite de lege dacă ele nu sunt exercitate împotriva destinației lor economice și sociale.

Concepția subiectivă (restrictivă, psihologică sau a intenției cu privire la răspunderea civilă delictuală) consideră că nu este abuz decât actul de exercițiu al dreptului făcut numai cu intenția de a păgubi pe un altul sau actul de exercițiu contrar moralei sau buneicredințe.

În dreptul nostru este consacrată, în principiu, prima concepție.

Pentru a caracteriza un drept subiectiv ca fiind abuziv, trebuie să fie îndeplinite următoarele cerințe: -sa existe un drept subiectiv civil, ceea ce presupune respectarea limitelor externe ale drepturilor;

-autorul abuzului să fie titularul dreptului subiectiv civil în cauză și să fie capabil să îl exercite;

-dreptul să fie dirijat spre realizarea unui alt scop decât acela prin care a fost recunoscut de lege, adică titularul să își exercite dreptul subiectiv civil în scopul de a vătăma pe altul, de a-l agasa etc. ;

-dreptul sa fie exercitat cu rea-credința.

În mod normal, abuzul de drept se sancționează cu refuzul concursului forței coercitive a statului, ceea ce înseamnă că organul de jurisdicție, constatând că se află în prezența exercitării abuzive a unui drept subiectiv civil, nu va admite cererea reclamantului așa cum a fost formulata, iar dacă exercițiul abuziv al dreptului provine de la pârât în apărarea sa, va înlătura o astfel de apărare.

În ipoteza în care, abuzul de drept se concretizează într-o faptă ilicită cauzatoare de prejudiciu (material sau moral), va interveni și răspunderea față de cel vătămat într-un drept al său. Abuzul de drept, însă, nu poate fi identificat cu delictul civil, deoarece, pe de o parte, el presupune existența unui drept subiectiv civil și exercitarea acestuia în mod abuziv, pe când delictul civil constă într-o faptă ilicită cauzatoare de prejudiciu, iar pe de altă parte, prejudiciul nu este de esența abuzului de drept, acesta

putând exista și fără cauzarea unui prejudiciu, pe când delictul civil presupune totdeauna un prejudiciu, ca efect al faptei ilicite.

Sanctiunile aplicabile în cazul abuzului de drept și al delictului civil diferă. În cazul abuzului de drept instanța de judecată va dispune încetarea exercitării abuzive a dreptului subiectiv civil, iar în caz de neconformare va stabili o amendă civilă pentru fiecare zi de întârziere, sumele respective de bani vărsându-se la bugetul statului. Dacă prin exercitarea abuzivă a dreptului subiectiv se pricinuiesc altei persoane și daune (materiale sau chiar morale), instanța de judecată va obliga pe titularul dreptului, care l-a exercitat în mod abuziv, și la despăgubirea victimei. Atunci, când este vorba de faptă ilicită cauzatoare de prejudicii, sancțiunea va fi întotdeauna, dacă sunt întrunite condițiile răspunderii civile delictuale, obligarea autorului faptei la repararea prejudiciului cauzat.